

ЧЭСКАЯ РЭФОРМА АДУКАЦЫІ

(Ці магчыма падобнае ў Беларусі?)

Алег Жук

Рэфармаваньне ёсць перманэнтнай неабходнасьцю адукацыі любой краіны ў любыя часы.

Несупынныя зьмены ў інфармацыйным полі палітычнай структурызацыі, грамадзянскай супольнасьці, выкліканыя патрабаваньнямі часу, цягнуць за сабой неабходнасьць рэфармаваньня. Каб не заставацца ў баку ад цывілізацыі, проста неабходна прыстасавацца да іх.

Дык якія патрабаваньні выстаўляе да адукацыі наш час?

1. Сучасны чалавек, каб упісацца ў цывілізацыйную прастору, мусіць мець дастатковы інтэлектуальны ровень, ведаць па-крыху аб усім.
2. Мець веды аб ведах, гэта значыць ведаць, дзе і як узяць тыя дадзеныя, якія немагчыма, ды й не патрэбна трымаць у галаве.
3. Чалавек павінен умець карыстацца набытымі ведамі, інакш кажучы, у патрэбны час у патрэбным месцы ўмець выкарыстаць іх.
4. Быць камунікабельным, бо менавіта гэтая якасьць адчыняе дзверы ва ўсіх сфэрах жыцьця.
5. Умець абстрактна думаць, рабіць высновы, аналізаваць факты, экстрапаляваць на будучыню, рабіць высновы зь з'яваў і пралічваць крокі наперад.

Якія патрабаваньні да адукацыі выстаўляе грамадства?

Яно патрабуе таго, чаго патрабавала ва ўсе часы: атрымаць граматынага, актыўнага, выхаванага, мабільнага, з шырокім колам ведаў чалавека.

Сам чалавек і яго блізкія ў асноўным патрабуюць ад сярэдняй адукацыі набору ведаў, якія дазваляць працягваць далейшую адукацыю ў ВНУ.

Улады ад адукацыі патрабуюць рознае, у залежнасьці ад сытуацыі ў краіне. Бывае, гэтыя патрабаваньні супадаюць з запытамі часу і грамадства. Бывае – не.

Чэская рэформа базавай школы (ад 6 да 15 гадоў) імкнецца неяк прыстасавацца да патрабаваньняў грамадства. Яна прадугледжвае стварэньне дзевяцігадовай пачатковай, ці па-нашаму, базавай школы, у якой навучаньне ідзе па амэрыканскай або заходнеэўрапейскай сыстэме. Дзецям у лёгкай, даступнай гульнівай інтэрактыўнай манэры даюцца асноўныя базавыя веды, якія неабходныя для жыцьця, для набыцьця працоўнай спэцыяльнасьці, а таксама дзеці навучаюцца быць раскаванымі, камунікатыўнымі, вольнымі, прадпрымальнымі. Яны вучацца прымаць адказнасьць на сябе, знаходзіць агульную мову, рабіць высновы, арыентавацца ў супольнасьці. Усё гэта робіцца з разуменьнем пазыцыі, што няма дзяцей, здатных да ўсіх навук у роўнай ступені. Хто ж мае жаданьне й здольнасьці, каб набыць больш высокую адукацыю, той здае ўступны іспыт у сярэдняю школу, дзе вучыцца яшчэ 5 гадоў, набываючы ўжо не камунікатыўныя навыкі, а сыстэмныя навуковыя веды па лекцыйна-сэмінарскай сыстэме.

У нас на сёньняшні дзень існуе супярэчнасьць паміж запатрабаваньнем грамадства, цывілізацыйнымі інтарэсамі і зацікаўленьнем уладаў. Таму рэформа малапрадуктыўная, яна зьведзена да зьнешніх атрыбутаў, часам вельмі патрэбных

(напрыклад, дзесяцібальная сыстэма ацэнкі ведаў), але якія рэальна абсалютна не мяняюць сыстэму адукацыі.

Калі грамадства патрабуе ад адукацыі таго самага, што і ў іншых краінах Эўропы, то ўладам патрэбныя вузкія спецыялісты, выканальнікі, неамбітныя, без шырокага грамадзянскага і сацыяльна-палітычнага светапогляду, якія “падомуць і будуць разьвіваць” эканоміку краіны, застаючыся лаяльнымі ў поўнай ступені да ўсяго, што не закранае двух вядомых рымскіх сымбалаў “хлеба і відовішчаў”. Камунікатыўнае выхаваньне ўступае ў супярэчнасць з гэтымі патрабаваньнямі, асабліва, калі да яго дадаюцца “энцыклапэдычныя” веды. Таму і нагадвае рэформа вядомую прымаўку: “як бы памяняць ўсё так, каб нічога не змянілася”.

Такім чынам, каб са школы выходзілі ўжо амаль гатовыя спецыялісты, у праграму ўводзяцца спецыфічныя веды ўжо зь першых клясаў ва ўсіх галінах, бо невядома, якія здольнасці й магчымасці ў вучняў. Дзеці сталюць, і з кожным навучальным годам праграма абцяжарваецца новымі праметамі й новымі “неабходнымі” фактамі, законамі й г.д. Зразумела, нейкая частка гэтай інфармацыі адкладаецца ў галаве і вучань можа выкарыстаць яе. Разумныя дзеці любяць прымяняць веды для рашэння нейкіх задач, праблем. Менавіта гэтым мы ганарымся, маўляў, як шмат ведаюць нашыя вучні ў параўнаньні са сваімі замежнымі аднагодкамі. Але куды знікаюць іхныя веды, калі яны ўступаюць у жыццё? Адразу ў большасці выпускнікоў праяўляецца інфанталізм: ня ведаюць, як знайсці працу, як дамовіцца, як сустрэцца з патрэбнай асобай, нават ня ведаюць, як паводзіць сябе ў дарослым асяродку. З такіх маладзёнаў вырастаюць адпаведныя грамадзяне, дарэчы і кіраўнікі, поўныя хамства і пыхі, якія ня маюць гонару й павагі да сябе й да іншых.

Ці можна быць спецыялістам ва ўсім? Зразумела, не. Таму і атрымліваецца, што большасць вучняў мае набор завучаных разрозненых ведаў, якімі можна ганарыцца, але якія ў вялікай ступені непрыдатныя да рэальнага жыцця. Напрыклад, ці часта хто з нас (не супрацоўнікаў НДІ і ВНУ) карыстаецца інтэгральным вылічэннем, формулай Стэфана-Больцмана, разьлікам колькасці рэчыва і г.д.? Набор гэтых ведаў непатрэбны для паўсядзённага жыцця, ён патрэбны для спецыялістаў і без праблем засвойваецца ў ВНУ альбо спецыялізаваных клясах. У Чэхіі гэта робіцца ў сярэдняй пяцігадовай школе, куды дзеці здаюць уступныя іспыты пасля заканчэння дзевяцігадовай базавай.

У нас жа падобныя веды зьяўляюцца нейкім крытэрам інтэлекту чалавека.

Дык ці магчымы перанос Чэскай рэформы адукацыі на беларускую глебу? Гэарэтычна магчыма зрабіць базавую адукацыю на інтэрактыўнай мэтодыцы, разьлічанай на набыццё камунікатыўных навыкаў і базавых ведаў. Але ў гэтым выпадку трэба зьменшыць нападняльнасць клясаў да 15-20 чалавек. Трэба цалкам змяніць праграмы, забяспечыць 15-16-гадовых дзяцей, якія ня пойдучь ў старэйшую школу магчымасцю набыць спецыяльную працоўную адукацыю ў якасных каледжах альбо забяспечыць працай.

Неабходна разгрузіць школы, каб у іх было не паўтары тысячы вучняў, а 500-800, бо толькі такую школу можа кантраляваць дырэктар, дзе ён ведае кожнага вучня ў твар. У рэфармаванай на эўрапейскі манэр школе дырэктар павінен быць мэнэджарам, пакінуўшы, у асноўным, вучэбны працэс намесьнікам. Выбар дырэктара павінен адбывацца праз конкурс, у якім можа прыняць удзел любы адукаваны чалавек са сваёй праграмай разьвіцця школы. Прызначае дырэктара не РАА, а Рада бацькоў,

настаўнікаў, мясцовых і адукацыйных уладаў. Пакуль што ў нас гэта немагчыма, бо гэта рэальная дэмакратыя, якая робіць дырэктара ў вялькай ступені незалежным ад вышэйстаячых дзяржаўных інстанцый і адначасова ў нейкай ступені залежным ад педкалектыву і бацькоў.

Адной з важных прыкмет чэскай рэформы з'яўляецца спроба стварыць супольнасць з бацькоў, дзяцей і настаўнікаў. Дзеля гэтага праводзяцца агульныя сьвяты, вечарыны, спаборніцтвы і г.д. Усё гэта патрабуе пазашкольнага часу. Але ж наш настаўнік ня можа дазволіць траціць вольны час на неаплачаныя мерапрыемствы – ён вымушаны нейкім чынам зарабляць дадатковыя грошы.

І наогул, правядзеньне рэальнай рэформы, а не сымбалічнай, патрабуе грошай, якіх ў нашай дзяржавы няма, арыентыраў, якіх таксама няма. Ёсць набор нейкіх эклектычных палажэньняў, тэзаў. Няма стрыжня, асновы, вакол якога павінна будавацца школьніцтва. Складаецца ўражаньне, што ад школы, ад адукацыі хочуць нечага “супэр”, але ніяк ня вызначацца чаго. На сёньня здаецца, ад школы патрабуецца, каб дзеці былі пад наглядам, пакуль бацькі працуюць, каб у нейкай ступені навучыліся выконваць спушчаныя зверху нормы існаваньня ў грамадстве. Ад настаўнікаў патрабуецца ня столькі навучаньне дзяцей, колькі прыгожыя “отчёты” аб добрым навучаньні й выдатным выхаваньні, аб вялікіх посьпехах у гэтых напрамках. Што настаўнікі, дарэчы, з посьпехам робяць.

І толькі бацькі патрабуюць ад настаўнікаў тых ведаў і навыкаў для сваіх дзяцей, якія дазваляць паступіць у ВНУ. Але гэтыя веды цяпер дае пазашкольная адукацыя – рэпэтытарства.

З улікам ўсяго вышэй сказанага, перанясеньне чэскай рэформы на нашу глебу немагчыма. Пакуль што...